

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 51 (1566) 23 СНЕЖНЯ 2021 г.

З Калядамі і Божым Нараджэннем

СВЯТЫ ВЕЧАР

Загарэлася зорачка ў небе,
ціхі вечар плыве над зямлём.
Я жадаю спакою і хлеба
сінявокай радзіме сваёй.

Пахне ў хаце святочнай ялінкай,
пад абрус тата сенца натрос.
Памаўчыце, о, людзі, хвілінку -
нарадзіўся Збавіцель Хрыстос!

Радасць, шчасце пануюць наўкола...
Ты зырчай, мая свечка, палай!
Падарункі разносіць вясёлы
Дзед Мароз, ці Святы Мікалай.

І збірающа зоркі на веча,
нібы ўдзень берасцянкі ў гаях.
Добры вечар табе, шчодры вечар,
дарагая радзіма мая!

НА КАЛЯДЫ

На Калядакі-Калядкі
напяку бліноў-аладкаў,
начыню салодкім макам
і пастаўлю астываць.

Ледзьве зорачка зазяе,
як мой любы завітае,
будзе чым яго пацешыць,
будзе чым пачаставаць!

На Каляды-Калядушки
нараблю з грыбамі вушкай,
накладу талерку з чубам
і пастаўлю астываць.

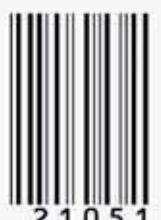
Толькі месячык узыдзе,
першы госьць у хату прыйдзе,
будзе чым яго пацешыць,
будзе чым пачаставаць!

На Каляды - Святы вечар -
запалю на куце свечкі,
і зайграюць нашы вочы,
нібы зоркі за акном.

І памолімся мы Богу
за жыццёвую дарогу,
і вясёлу "калядку"
на тры галасы спяём!

Людміла Кебіч.

9 772073 703003

21051

Перамога беларускай культурнай дыпламатыі

На 41-й сесіі Генеральнай канфэрэнцыі ЮНЕСКА ў Парыжы было прынята рашэнне пра ўніясненне 100-годдзя Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ў спіс памятных дат ЮНЕСКА.

Галоўная бібліятэка краіны адзначыць 100 гадоў з дня заснавання 15 верасня 2022 года. Рашэнне аб уніясненні юбілею Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ў спіс памятных дат было прынята на 41-й сесіі Генеральнай канфэрэнцыі ЮНЕСКА.

Уваходжанне ў каляндар ЮНЕСКА пацвярджае значны ўклад бібліятэкі ў развіццё сусветнай культуры, папулярызацыю дзеянасці арганізацыі. Такое супрацоўніцтва спрыяе інтэгрцыі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ў сусветную бібліятэчную супольнасць і дазволіць пашырыць дзеянасць па захаванні і выкарыстанні нацыянальнага культурнага здабытку.

Усяго ў каляндар мерапрыемстваў на наступныя два гады (2022-2023) уваішлі

67 найбольш важных падзеяў з усяго свету.
Сярод іх 500-годдзе кругасветнага падарожжа Фернана Магелана, 550-годдзе
Мікалая Каперніка, 700-годдзе Вільні, 150-
годдзе Фёдара Шаляпіна і Сяргея Рахманіна, 100-годдзе Юрыя Лотмана і Марыі
Калас. То, што ў гэты пералік трапіла пра-
панова ад Беларусі, з'яўляецца выключна
важным дасягненнем.

Наш кар.

Выйшаў Гарадзенскі перакідны краязнаўчы каляндар на 2022 год

У Гарадні выйшаў з друку Гарадзенскі настольны перакідны краязнаўчы каляндар на 2022 год. Каляндар з'явіўся, дзякуючы прафесару і пісьменніку з Гарадні Аляксею Пяткевічу, а таксама пісьменніку і рэдактару газеты "Наша слова" з Ліды Станіславу Судніку. Эта яны на працягу ўжо 13 гадоў выдаюць падобны настольны каляндар, якім не можа пахваліцца ніводная вобласць Беларусі. У календары, як і раней, пададзена каля паўтысячы важных і цікавых датав з гісторыі Гарадзеншчыны, што яшчэ раз пацвярджае яе багацце і напоўненасць падзеямі і асобамі праз гады і стагоддзі. У наступным годзе юбілеі прыпадаюць у гісторыка Уладзіміра Адамушкі, паэта з Ліды Уладзіміра Васіко, хормайстра Рыгора Шырмы, публіцыста Янкі Жамойціна, журналіста Мікалая Дзелянкоўскага, мастака Напалеона Орды, харэографа Янкі Хвораста, скульптара Івана Міско, лекара і бібліофіла Янкі Геніуша, скульптара Геніка Лойкі, пісьменніка Алеся Гаруна, гісторыка Міхася Ткачова, этнографа Адама Багдановіча, палітыка Васіля Захаркі, канцлера Льва Сапегі, фалькларыста Антона Грыневіча, народных песняроў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа, грамадска-культурнай дзеячкі Зоські Верас, пісьменніка Уладзіміра Калесніка, этнографа, мінералага і геолага Ігната Дамейкі, паэта Петrusya Makala, паэта Васіля і Анатоля Дэбіша.

**БЕЛАРУСКИ
НАСТОЛЬНЫ ПЕРАКІДНЫ
КРАЯЗНАЎЧЫ
КАЛЯНДАР**

НА 2022 ГОД

(на матэрываляе Гродзеншчыны)

Складальнік А. Пяткевіч
Рэдактар С. Суднік

Гродна 2021

гісторыка Сяргея Піаварчыка, літаратуразнаўца Адама Мальдзіса, паэта Юркі Голуба і многіх іншых асобы. Каляндар Аляксея Пяткевіча і Станіслава Судніка з'яўляецца пэўным крокам у развіцці гарадзенскага краязнаўства, паколькі нацэльвае краязнаўцу Гарадзеншчыны на працу па пэўных датах і з пэўнымі людзьмі, якія адзначаны ў календары.

Наш кар.

Стогадовы юбілей Сцяпана Александровіча

15 снежня споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння беларускага пісьменніка, літаратуразнаўца, доктара філалагічных навук, прафесара, заслужанага работніка культуры Сцяпана Александровіча (1921-1986).

З 1963 года Сцяпан Александровіч працаваў на філалагічным факультэце Белдзяржуніверсітета. Ён чытаў лекцыі па гісторыі беларускай літаратуры. Аднойчы на перапынку паміж лекцыямі, а гэта быў 1984 год, Сцяпан Хусейнавіч выйшаў на калідор і хлопцам-філолагам сказаў: "Эх, хлопцы, калі б наша Беларусь хоць суткі пабыла б незалежнай дзяржавай, мы ж столькі добра гаспадзімі зрабіць і адкрыць у гісторыі нашай літаратуры". Што меў на ўвазе тады Сцяпан Хусейнавіч, можна толькі згадаўца. Але ў мяне захаваліся запісы з апошніх яго лекцый для студэнтаў. Гэтыя лекцыі былі даволі смелыя на той час. Бо Сцяпан Хусейнавіч адкрыта казаў тое, што ён думаў. Вось некалькі яго думак з лекцый, запісаных вясной 1984 года: "Слабым месцам у нашай літаратуры з'яўляецца гісторычная тэматыка", "Я лічу

Уладзіміра Караткевіча выдатным белетрыстам, апавядальнікам, але слабым гісторыкам. Караткевіч шмат зрабіў у нашай літаратуры, але каб ён умела пакапаўся ў архівах, то кніга "Каласы пад сярпом твайм" была б класічнай кнігай. Таму вобраз Каліноўскага атрымаўся трэцяга рангу", "Актыўна працаваў на ніве коласаўства Юльян Пширкоў", "Шмат зрабіў для даследавання творчасці Максіма Багдановіча Алег Лойка", "Іван Мележ быў чалавекам асцярожным, але, як пісьменнік, вельмі таленавітым", "Сказ пра Лысую гару" напісаны моцна і на высокім мастацкім узроўні", "Абецэдарскі лічыў "Нашу ніву" нацыяналістычнай газетай. Нацыяналістам ён лічыў і Янку Купалу. Але, казаў, што савецкая ўлада яго ад гэтага вызваліла", "Кучар шмат "droju наламаў" у нашай гісторыі і літаратуры", "Янка Брыль сваё слова, як чытач, сказаў наконт рамана "Блакада" Чакоўскага. Ён сказаў, што пісьменнік спекулюе на тэме", "Дзям'ян Бедны выступаў супраць нашага Янкі Купалы" і г. д.

Аляксей Коршак і Сцяпан
Александровіч падчас вучобы ў школе

Сцяпан Александровіч паходзіў з беларускіх татар. У аўтабіографіі "Радзіма маі - Капыль" ён сведчыў: "У Капылі здаўна жыла жменька нашчадкаў мангольскіх плямён. Сядзібы іх туліліся на дзвюх вулачках - Татарскай і Замковай. Я чатыры гады трymаў у адной руцэ пугу, а ў другой - кнігу. Чытаў многа, чытаў запоем, аддаючи перавагу беларускай кніжцы. Увогуле трэба сказаць, што творы

Сцяпан Александровіч і Іван Шамякін

беларускіх пісьменнікаў у Капылі карысталіся вялікім поспехам..."

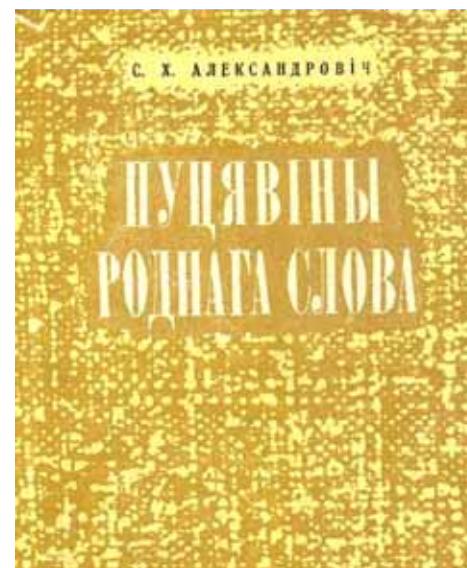
Любоў да літаратуры і прывяла Сцяпана Александровіча ў 1939 годзе на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітета. Ды павучыцца не давялося - прызвалі ў армію. А потым пачалася вайна. Вось як пра гэта сказана ў аўтабіографіі: "Увогуле, жыццёвые тэмп быў незвычайні: у 18 год я быў у армії, у 20 - на фронце, у 21 - у палоне". Разам з сябрамі ўцёк з лагера ваеннапалонных у Крывым Рогу, амаль два месяцы дабіраўся на Капыльшчыну. Стаяў партызанам. Дарэчы, пра гэта вельмі праўдзіва Сцяпан Александровіч расказаў у сваёй аўтабіографічнай аповесці "Далёкія зарніцы".

Пасля вайны, скончыўшы завочна філфак БДУ і аспірантуру Сцяпана Александровіча уліваецца ў шэрагі дзеячаў беларускай культуры. З-пад яго пяра выходзяць кнігі краязнаўча-біяграфічных нарысаў пра Ф. Багушэвіча, Я. Купалу, Я. Коласа, М. Багдановіча, Ц. Гартнага, М. Танка, К. Чорнага, П. Броўку, М. Лынъкова, якія склалі кнігі "Незабыўныя сцежкі" (1959), "Па слядах пастычнай легенды" (1965). Пазней гэтыя нарысы, эсэ ўрайшлі ў аўтэнтычны зборнік "Тут зямля такая..." (1974).

Сцяпан Александровіч выкладаў беларускую мову і літаратуру ў Наваельненскай сярэдняй школе Дзяржлагскага раёна і ў Наваградку, працаваў у Менскім бібліятэчным тэхнікуме, быў навуковым супрацоўнікам Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук Беларусі, а з 1963 года звязаў свой лёс з Беларускім дзяржаўным універсітэтам.

Сцяпан Александровіч на працягу ўсяго свайго жыцця ў літаратуры і навуцы працаваў на поўную моц падарванага яму лёсам таленту, з рэдкай цягавітасцю і ўпартасцю, якая пры яго вельмі слабым здароўем, катастрофічна падарваным у гітлераўскім палоне, праста здзіўляла.

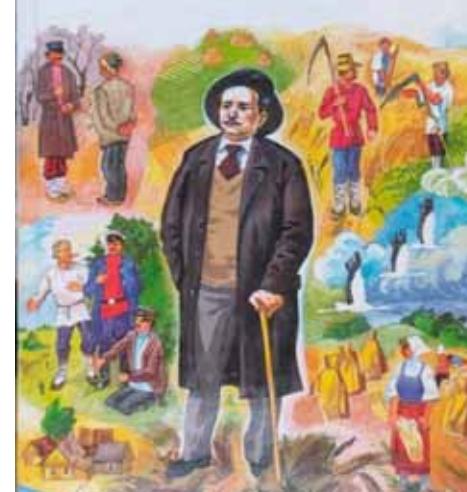
Навуковыя працы Сцяпана Александровіча заўсёды прываблівалі сваёй багатай канкрэтыкай, шчодрым выкарыстаннем архіўных матэрыялаў і малавядомых фактаў, якія даследчык здабываў у выніку карпатлівых пошукаў. Каб напісаць чарговую кнігу ці толькі артыкул даследчага характеристу, ён нярэдка гадамі збіраў неабходныя звесткі, перачытваў горы старых выданняў у розных бібліятэках і музеічных сховішчах, быў савецкай краінай і за яе межамі, падымаў не толькі колішнюю беларускую, але і рускую,

ШКОЛЬНАЯ БІБЛІОТЕКА

СЦЯПАН АЛЕКСАНДРОВІЧ

НА ШЫРОКІ ПРАСТОР КРЫЖАВЫЯ ДАРОГІ

украінскую, польскую перыёдыку, працаў у архівах Менска і Масквы, Ленінграда і Вільні, Кракава і Прагі.

І ён умёў займаць пісаць як пра свае пошуки, так і пра лёс пісьменнікаў, што становіліся аб'ектам даследавання.

Кнігі "Старонкі братнай дружбы", "Гісторыя і сучаснасць", "Кнігі і лодзі", "Крыжаваныя дарогі", "Пуцявіны роднага слова", "Слова - багацце" і іншыя - значныя тым, што аўтар іх выступае адначасова і вучоным-даследчыкам, і пісьменнікам-мастаком, захопленасць якога роднай літаратурай передалася і нам, чытачам.

Сяргей ЧЫГРЫН.

Адам Мікалаевіч Міцкевіч, бацькі якога паходзілі з драбнай шляхты і працавалі арандатарамі, нарадзіўся 24 снежня 1798 года ў фальварку Завосце Наваградскага павета Літоўскай губерні Расійскай імперыі (цяпер Баранавіцкі раён Берасцейшчыны). Гаспадар шчыраваў спачатку каморнікам (землямерам), а пазней - адвакатам у Наваградку, дзе сям'я апынулася, калі малому было ўсяго тры гады. Бацька будучага вялікага паэта, грамадскага дзеяча і публіцыста ўдзельнічаў у паўстанні Тадэвуша Касцюшкі. Для свайго часу ён быў чалавекам пісьменным, больш за тое - пісаў вершы. Аднак на выхаванне Адама куды большы ўплыў аказалі парабак Уліс і служанка Гансеўская. Першы ахвотна расказаў казкі, а другая добра спявала народныя песні. Яны і прывілі Адаму любоў да фальклору, які стаў адным з вытоку яго сусветнавядомай неўміручай мастацкай індывідуальнасці.

БЕЛАРУСКІ ПАЛЯКІ ПРЫПОЛЫШЧАНЫ БЕЛАРУС

САМ паэт лічыў сябе палякам і пісаў па-польску. Аднак даследчык ягонай творчасці вядомы беларускі паэт Алег Лойка, які пакінуў нас дзесяць гадоў таму, выказаў некалі думку, што, магчыма, продкі Міцкевіча былі беларусамі. Увогуле ж, як слышна заўажыў пазней на гэты конт наш слынны літаратуразнаўц Адам Мальдзіс, кім быў вялікі творца паводле сваёй свядомасці і нацыянальной належнасці - пытанне рытарычнае. Зразумела, што зоркай першай велічыні не толькі ў славянскай, але і ў сусветнай літаратуры ён стаў будучы геніем менавіта польскай славеснай мастацкай творчасці. Але ж перадусім ён прызнаваўся ў любові да зямлі, на якой нарадзіўся і ўзрос, на якой адчуў прыгажосць навакольнага свету. З духоўнай культурай Беларусі Міцкевіч быў звязаны праз усё сваё жыццё. Найперш, ён добра ведаў беларуское сялянскае атачэнне - з аднакласнікамі і сябрам Янам Чачотам часта бываў на кірмашах, вяселлях і абрацавых святах, хадзіў з валачобнікамі, што было для яго сваім, блізкім, родным. Усведамляючы адметнасць гэтага атачэння ад шляхецкага асяроддзя, ён дакладна называў, па словах саміх польскіх даследчыкаў, імя нарада, ад якога сябе не аддзяляў - нарада "беларускага". Падкрэсліваў гэта і ў перапісцы з сябрамі, і ў лірыка-драматычнай паэме "Дзяды", якую я чытаў у перакладзе з польскай Кастанусі Цвіркі, і ў газетных артыкулах.

У пралогу да галоўнага твора свайго жыцця, ліра-эпічнай паэмы "Пан Тадэвуш" Міцкевіч жарсна ўсклікае:

*Літва! Мая айчына! Ты - нібы здароўе:
Цябе той цэніць, хто ўжо стратіў.
Зноў і зноў я Табою мрою,
Зноў ты ў снах перад вачыма.
Вярнуць цябе хачу я ў слове хоць, радзіма.*

Прыметнікам "літоўскі", адзначае ў артыкуле "Зямля наваградская, краю мой родны..." згаданы вышэй Адам Мальдзіс, паэт вызначаў Наваградчыну і мову яе насыльнікаў, рабіў гэта з такай жа перакананасцю, як і прыметнікамі "беларускі", "літоўска-рускі" ці "рускі". Словы "Літва" і "літоўскі" геній слова разумеў не ў сучасным іх сэнсе, а ў гісторычным. Сапраўдны патрыёт, ён быў спадчыннікам Вялікага Княства Літоўскага, адной з першых сталіц якога з'яўляўся ягоны родны Наваградак, малаяўнічы куточак нашага краю, які невыпадкова называють "беларускай Швейцарыяй". Літва была для яго перадусім краінай, якой вельмі трэба было вярнуць быльную свабоду, вызваліцца ад іншаземцаў. Такім чынам, пагадзіцеся, спадчына Адама Міцкевіча належыць не толькі польскаму, а перш за ўсё беларускаму народу, сярод якога ён нарадзіўся і ўзрос.

РЫЦАР СВАБОДЫ І БРАТЭРСТВА

Да дня нараджэння Адама Міцкевіча

Як бы хто ні здзіўляўся і ні аспрэчваў, класіка польскай літаратуры можна ўпэўнена лічыць адным з пачынальникаў і новай беларускай літаратуры. Той жа Адам Мальдзіс пацвярджае гэта наступным чынам. Міцкевіч быў па сутнасці першым літаратаром, які звярнуўся да беларускай народнай творчасці. Ён даў добры прыклад не толькі варшаўскім "класіцыстам", але і беларускім пісьменнікам. Тому нельга не пагадзіцца з польскім літаратуразнаўцам Юзафам Левандоўскім, што не трэба трактаваць, як гэта сёння некаторыя робяць, нацыянальную належнасць Міцкевіча, ды і іншых тагачасных дзеячаў нашага рэгіёна, "адназначна, выключна і нават супрацьпастаўна", бо "ўцісканне ў адну перагародку - гэта дзейнне, якое калечыць".

РОДНЫ КРАЙ

СКАЗАНАЕ нельга не падтрымаць. І мы не можам не ганарыцца тым, што Міцкевіч называў беларускую зямлю, Наваградчыну, "родным краем". У заключнай частцы згаданай вышэй паэмы "Пан Тадэвуш" ён сказаў пра родную зямельку так, як не зробіць гэта, напэўна, ніхто іншы:

*Ва ўсім мінулым і ва ўсім, што будзе,
Нам, эмігрантам, непатрэбным людзям
У свеце, дзе нам доля быць судзіла,
Застаўся родны кут, свая радзіма -
Дзяцінства край!*

*Спазнаўшы смак выгнання,
Ён дораг нам, як першае каханне,
Бо не атручаны самадакорам
За ўсе памылкі, зробленыя ўчора.
У ім задумы спраўджаўся складна,
І не былі выпадкам падуладны;
Там рэдка плакаў я, не ведаў злосci.
Туды, у край дзяцінства, хоць бы ў госты
Мне думкай заляцець і сенакосам
Прабегчы па траве ў калена босым,
Нарваць званкоў з расой пучок ліловы,
Сцінаючу дубцом баліголовы!*

Месца дзяяння гэтага апошняга пастычнага твора, напісанага з 1832 па 1834 гады - наваградскія прасторы, а большасць дзейных асобаў у ім - тыповыя прадстаўнікі мясцовай шляхты, прасякнутай, у асноўным, ідэямі рэчпаспалітускага патрыятызму. Свой адбітак на змест наклада само знаходжанне паэта ў Парыжы. Дакладней, нежартоўныя баталіі, якія разгорталіся ў ім паміж прадстаўнікамі розных партый эмігрантаў. Па словах рэвалюцыянерадэмакрата Станіслава Ворцяля, якія прыводзяць у сваім артыкуле "Зорка Адама Міцкевіча" Вячаславу Вайткевіч і Алегу Лойку, польскую книгу пра Беларусь, пра наш народ аўтар прысыяці адначасова "Літве". Бясконца ёй удзячны, у лірычных адступленнях-зваротах ён не стамляўся паўтараць і песціць яе імя. Увогуле пазму лічальнік энцыклапедый шляхецкага нацыянальна-вызвольнага руху 19 стагоддзя. Між іншым, няшмат паэм ва ўсёй сусветнай літаратуры заслугоўвае гэтакай высокай адзінкай і назывы - энцыклапедыя. Яна нібы выходзіць за рамкі літаратуры і робіцца агромністай з'явай у нашай свядомасці і нашай духоўнасці.

У Парыжы Міцкевіч аказаўся пасля наведвання Берліна, Прагі, Веймары, Рыма, Жэневы, Неапалі і Дрэздана, дзе ў 1832 годзе напісаў трэцюю частку "Дзядоў" - аднаго з самых яркіх шэдэўраў сусветнай літаратуры, Гэтай часткай змагар выклікаў на ўсезманы, усечалавечы суд сацыяльны і

Уладзімір Барысенка каля манумента ў гонар Адама Міцкевіча ў Менску

палітычны прымус і прыгнёт.

Падарожніцаць і блукаць па Еўропе наш знакаміты зямляк пачаў яшчэ 15 траўня 1829-га, калі адплыў у Берлін з Пецярбурга. За два тыдні да эміграцыі на кватэры Аляксандра Пушкіна, з якім пазнаёміўся трymа гадамі раней і сябраваў, трыццацігадовы Адам назаўсёды развітаваўся як з "рускім сонцем пазэй", так і знаёмымі літаратарамі Муханавым, Вяземскім, Хамяковым, Крыловым, Жукоўскім і Дэльвігам.

Пачатак эміграцыі паклала ў кастрычніку 1823-га, праз год пасля выхаду ў свет першага зборніка вершаў "Паэзія" і першага тома "Балад і рамансаў", справа філарэтаў, па якой арыштвалі 108 чалавек. У той час на захопленых Расій беларускіх землях не спыняўся нацыянальна-вызвольны рух.

ФІЛАМАТЫ І ФІЛАРЭТЫ

Асноўнай крыніцай вальналюбных ідэй і памкненняў быў адзін з лепшых у Еўропе Віленскі ўніверсітэт. Менавіта ў ім з ініцыятывы студэнтаў Адама Міцкевіча, Тамаша Зана, Язэпа Яжоўскага, Анупрэя Петрашкевіча і Францішка Малеўскага ў 1817 годзе было заснавана гарадзенская патрыятычнае таварыства філаматаў (аматараў ведаў). Праз тры гады ўтварылася роднаснае таварыства філарэтаў - прыхільнікі добрачыннасці, кіраўнікам якога былі філаматаў. Згуртаванні заснавалі перадусім для аўяднання найбольш блізкіх сяброў па вучобе, што захапляліся літаратурай, філософіяй, іншымі наукамі і ўвогуле прайўлялі ў нечым свае здольнасці. Мэтай стала ўзаемадапамога ў паглыбленні адукцыі, у творчым удасканальванні, грамадская праца для дабра зняволенай Айчыны. Аб шырыні інтарэсаў сведчыў аўтамісты спіс прачытанных і аблеркаваных на пасяджэннях наукоўскіх даследаванняў. Слухаліся гэтаксама вершы і балады Адама Міцкевіча, Яна Чачота, Тамаша Зана ды іншых паэтаў. Вывучаліся гісторыя і культура беларускага народа (амаль усе былі родам з Беларусь,

якую называлі Літвою паводле гісторычнай традыцыі). Анализаваліся беларускі фальклор, звычай і абрады. Планавалася падрыхтаваць сінтэзованую характеристысцьку народнага жыцця. Статыстычны камітэт збраў спецыяльную інструкцыю з інфармацыяй аб тэрыторыі ўсяго былога Вялікага Княства Літоўскага. Падкрэслівалася, што ўсе звесткі патрэбны для таго, каб айчынная наука абавіралася на свае, а не замежныя факты. У вывучэнні роднага краю філаматы асаблівую ўвагу звярталі на асвету, яе стан, на школу.

Апярэджаючы час, яны рабілі адначасова першыя спробы стварэння ўласнай беларускай літаратуры. Добры прыклад паказваў Ян Чачот, які ўзначальваў літаратурны аддзел таварыства. Пераадольваючы інерцію польска-шляхецкага выхавання, ён адважыўся пісаць на мове сваёй зямлі. Послех быў незвычайні. Патрыятычна моладзь завучвала ягоныя вершы на памяць, спявала іх. На жаль, з беларускай мовай творчасці паэта, фальклорыста, этнографа і драматурга захаваліся толькі некалькі твораў і фрагменты. Сярод іх - верш "На прыезд Адама Міцкевіча" і два радкі верша, напісанага ўжо ў турэмным зняволенні ў чаканні прысуду па згаданай вышэй справе:

*Да лятуць, лятуць, да дзікія гусі,
Да нас павязуць да далёкай Русі...*

Па-беларуску маглі пісаць і іншыя філаматы, тэарытычна яны ўжо да гэтага падышлі. У сваім артыкуле "Вялікі пясняр Беларусі" той жа Кастанусь Цвірка выказвае думку, што такія спробы з'яўляліся і ў найбільш блізкага да народа паэта Адама Міцкевіча. Але, будучы, у адрозненне ад твораў Чачота неапубліканымі, хоць нешта наўрад ці малго дзе захавацца. Тым больш, знаходзіліся не зусім сумленныя палякі-міцкевічаны, якія лічылі непажаданым захоўваць матэрыйялы, што паказвалі не ў "патрэбным" свяtle воблік вялікага паэта. Пра гэта яскрава сведчыць у саёй книзе "Вялікі польскі рамантыкі" адна з вядомых даследчыкі Аліна Віткоўская. Яна піша, што быў час, калі замоўчвалі, утойвалі ці перайначвалі факты і знішчалі адпаведныя дакументы. Хацелася, каб у вачах свету Міцкевіч заставаўся толькі польскім нацыянальным сімвалам. Толькі як вытравіць, шаноўныя спадары, з паэта ўсё беларускае? Гэта ж проста немагчыма! Перачытайце ці прачытайце ягоныя творы і вы ўбачыце, што ўсе яны - величны гімн Беларусі, роднай "Літве". Характэрна, што майстар паэтычнага слова часцей за ўсё падаваў не выдуманыя, а рэальныя, падкрэсліваю - рэальныя беларускія назвы родных мясцін. Гэта Наваградак і Вільня, Мінск і Свіцязь, Нёман і Вілія, Вілейка і Літоўка, Сталовічы і Рута, Шчорсы і Мір, Туганавічы і Плужаны, Цырын і Асташын, Ашмяны і Ляхавічы, Ліда і Варонча, Мыш і Налібокі і многія іншыя. Па сведчанні даследчыкі, у лістападзе 1824-га, праз паўгода пасля арышту, Міцкевіча з сябрамі выслалі ў Пецярбург, а крыху пазней перавялі ў Москву, дзе ён пачаў працаваць у канцылярыі ваеннага генерал-губернатара. Увесень 1828-га ён узяў месячны адпачынак і наведаў Пецярбург. Мэтай было выданне раман-паэмы "Конрад Валенрод", аднаго з найбольш знакамітых, як пасля высыпіцца, твораў польскага рамантызму. У празаічнай прадмове Міцкевіч адзначае, што апісвае часы, калі языч-

нікі-ліцвіны ваявалі з галоўным сваім ворагам - Тэўтонскім ордэнам, які заваяваў Прусію. Ніл Гілевіч называў аўтара "Конрада Валенрода" рыцарам свабоды і братэрства. Нашмат раней пра гэта мовіў Аляксандар Пушкін.

ЛОЗУНГ СВАБОДЫ

ДАВОЛІ часта, у вельмі розных жыщчэвых абставінах, можна пачуць лозунг "За нашу і вашу свабоду!". Толькі вось мала хто ведае, што ўпершыню ён узнік яшчэ ў 1830 годзе на вуліцах лістападаўскай Варшавы. Падхапіўшы яго, слова "за вашу" Міцкевіч паставіў першым: "За вашу і нашу свабоду.." Прафесар лацінскай літаратуры Лазанская ўніверсітэта, выкладчык славянскіх літаратуру адным са старэйшых вучэбных і наукоўскіх даследчыкіў устаноў Францыі Калеж дэ Франс не толькі аўбяшчаў лозунгі. Падчас рэвалюцыі 1848 года, адзначаючы Вайткевіч і Лойка, ён стварыў у Рыме, падтрымліваючы рух карбанарыяў, польскія легіёны. Павёў інтэрнацыянальны легіён у дапамогу рэвалюцыйнаму Парыжу. Фларэнційцы, генуэзцы, падуанцы праносілі легіёнаў па гарадскіх вуліцах на руках. У Парыжы вядомы эмігрант заснаваў інтэрнацыянальную газету "Трыбуна народу", у якой друкаваліся выступленні ў абарону прыгнечаных народаў.

У 1855 годзе, калі Турцыя ваявала з Расіяй, Міцкевіч накіраваўся ў Стамбул, дзе збіраўся арганізаць польскія легіёны. Але зрабіць гэта не паспей - у свае 57 памёр у Канстанцінопілі, дзе і быў пахаваны. Спачатку парэшткі паэта перавезлі ў Парыж, а ў 1890-м - у Кракаў, дзе іх прыняла асобная ніша Вавельскага замка.

Так сталася, што пасля Міцкевіча на сядзібе ў Наваградку доўга жылі іншыя людзі, бо яна была канфіскавана. І толькі 11 верасня 1938-га створаны Міцкевічускі камітэт з шырокім удзелам грамадскасці ўрачыста адкрыў Дом-музей імі Адама Міцкевіча. Яго першым дырэктарам быў Уладзіслаў Лярой, які працягваў дзейнасць і пасля таго, як у верасні 1939 года Наваградак увайшоў у склад БССР. У першы ж год вайны сядзіба была знішчана авіябомбай. Толькі ў 1955-м яе адбудавалі. А ў 1991-м пасля чарговай рэканструкцыі музей набыў сучасны выгляд. Узнавілі дзіцячыя пакой, кабінет бацькі, гасцёўню, сталовую, спальню і кухню ў падвале. Пабудавалі падземны пераход, які злучыў дом з флігелем. Гэта дало дадатковую плошчу для размяшчэння этнографічнай выставы і правядзення часовых выстаў. У Наваградку, на тэрыторыі малога замка, у 1992 годзе выбітнаму земляку ўсталявалі помнік. А ў стаціцы ў гонар паэта ў скверы на Гарадскім вале пры перасячэнні Нямігі і Раманаўскай слабады ўсталяваны манумент Распавядаючы пра сваю "Літву" - Беларусь, раскрываючы самыя розныя бакі яе жыцця, Міцкевіч адносіў свае творы ў першу чаргу яе чытачам, менавіта ад іх чакаў спагады і разумення. Пра гэта выразна сведчыць верш "Я помнік узнёс...". У ім ён выказаў спадзяванне, што яго "помнік" перажыве нават самыя даўгавечныя каменныя памяткі: *Бо ад Панарскіх гор і ковенскіх нябес
Далей за Прыймяць люд імя маё панес.
Чытае дружна Менск, Наваградак мане,
Мой верши перанісаць юнак не праміне...*

Бачыце, куды перш за ўсё скіроўвала свой зрок звонкая муза паэта, у творчасці якога бліскотна адбілася цэлая эпоха ў жыцці нашага народа. Таму гэту неуміручую творчасць павінны ведаць кожны студэнт, кожны школьнік, увогуле ўсе беларусы, якія хочаць называць і лічыць сябе культурнымі людзьмі.

Трапяткое вогніва Уладзіміра Ліпскага

Сярод выданняў, якія пабачылі свет у 2021 годзе, у перадкаляндны час асабліва прыемна адзначаць літаратурны дзённік рэдактара часопіса "Вясёлка", пісьменніка Уладзіміра Ліпскага, былога презідэнта Беларускага дзіцячага фонду, уганараўшага тытулам Рыцара Дзяцінства, ініцыятара і старшыню Усебеларускага фестывалю гумару ў Аўцюках.

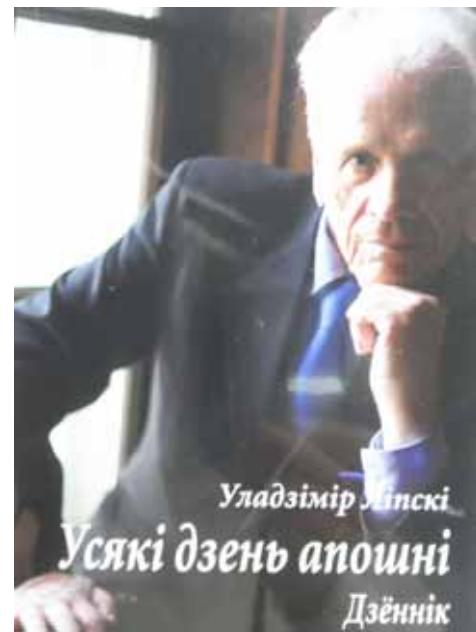
Кніга выйшла ў выдавецтве "Каўчэг" пад назвай "Усякі дзень апошні". Такім быў дзённік юбілейнага 80-га года, у які аўтар занатоўваў тое, што выступала сэрца, аб чым трывожылася і радавалася душа.

Народжаны ў Шоўкавічах Рэчышкага раёна Гомельскай вобласці ў 1940 годзе, таленавіты журналіст, пісьменнік і грамадскі дзеяч, Лаурэат прэміі імя Я. Маўра службы літаратурным словам дзецям і дарослым амаль паўстагодзя, услыхаючы сваю малую і вялікую Радзіму ў кнігах: "Прыдзвінскі цуд", "Я: праўдзівы аповед пра твой і мой радавод", "Сын дня: Азбука аднаго жыцця", "Мы: аповесць пра нашы прозвішчы", "Свіцязанская русалка", "Я тут жыву: дзецям пра Беларусь" і іншых.

"Новая кніга Уладзіміра Ліпскага - гімн жыццю, урокі сумлення, чысціні пачуцця, акрыленасць думкі, бадзёрасць жыцця. Усё гэта - гаючыя лекі на кожны дзень зямнога раю. А яшчэ - абрэз, мальба да сучаснікаў: беражыце адзін аднаго, цаніце сякундную стрэлку", - адзначыў выдавец.

* * *

"Шостага мая - пачатак майго гасцінніцтва ў зямным раі. У панядзелак як раз мяне Мама нарадзіла. Сёняшні дзень укідаю у памяць, як віншавальную паштоўку. Міла і душэўна хвалілі мяне ўсе Ліпскія за абдзеннем сталом. А пасля сітавік ледзь не распалавіўся. Тэлефанавалі з Мінска, Масквы, Любані, Ельска, Барысава, Аўцюкоў, Паставаў, Дабужы, Навасёлак. Хвалілі. Жадалі. Прасілі жыць доўга. А я праста жыў, як усякі дзень апошні. У басейне праціўнікі трымалі тысячу сто метраў. Са смакам размаўляў па тэлефоне з сябрамі, родзічамі, дабрадзеямі."

* * *

"Хлопцы, да пачатку свайго юбілейнага года капітальна асвяжыце кватэрну. Магу падзяліцца сакрэтам і вопытам. Дужа натхнёна памыцце вокны. Праз іх убачыце вясільковая неба, узыход юрлівага сонека, шалённую зеляніну. А калі пастанцуе, то і шызага голуба, сівую варону, самалёт з аўтографам на белым хвасце. Пасля вокнаў зблыше пыл, мурзілкі з усяго, што стаіць, ляжыць, вісіць. З асаблівай лагодай працірайце, браточкі, рамкі з партрэтамі, фоткамі Мамы і Таты, усяе радні. У гэты міг яны чыстымі спагадлівымі вачымі абагаўляюць вас. А я ўклочаю для іх музичнага коніка. Мелодыя вяртае ў вечна жывую для мяне хату ў Шоўкавічах.

У Мамы маёй Марыі і бацькі Сцяпана - разам вясімнацца братоў і сястраў. Я ўжо і не злічу, колькі ад іх пайшло народу. Яны ж усе - мая радні.

А ў нашай галіне дрэва, ад Сцяпана і Марыі - шасцёра дзяцей, шасцёра зяцёў і нявестак ды шаснаццаунукаў, дванаццаць праўнукаў. Яны ўсе жывымі хвялямі кіруюць у бязмежны чалавечы акіян. Мы ўсе на зямлі знітаваны свяяцствам. Апошняя крапля палаючага воску капае на свежую свечку - жыццё прадаўжаецца. І гэтак ажывае новы ланцуг пакаленняў. Імі падперазана планета людзей..."

* * *

"Май святочны! Вяртаюся ў рэдакцыю, як пасля адпачынку. Адчыняю дзвёры, бацюхна! Уся столя ў вясёлкавых шарах. Плакаты віншавальныя. На стале - торт з надпісам "Любіменъкаму шэфу", у рамцы - партрэт. Я - у блакітным спартыўным касцюме з літарай "s" на грудзях. А вакол мяне: шалённая прыгажосць: багоўкі, зеляніна, сінява... А ў кабінет збіраеца маладая каманда. Святочныя. Акрыленыя. Колькі ж у іх словах дабрыні, шчырасці, удзячнасці! Іх слова - як медалі.

Анастасія: "Вы для нас - незамянімы шэф. Дзякую, што шырока адамкнулі вочы на свято жыцця!"

Віка: "Я вучуся ў Вас штодня, нават тады, калі ні-

чому не вучыце".

Радміла: "Шэф, не пакідайце нас яшчэ доўга-доўга!"

Карына, Эля: "Над нашым домікам ззяе "Вясёлка", над ім жыве "Буся". Гэта шчаслівы сімвал!"

Маладыя, крэатыўныя вясёлкаўцы жадаюць, каб я быў з імі бясконца. Хаця б да ста гадоў. Заставайцеся ў мім сэрцы юнымі, крыху свавольнымі гарэзамі! А я паціху буду грэцца каля вас.

"Вясёлка", якія слугую 42-гі год, здала справа здчуцу рэдкалегі і чытчам. Гадавы тыраж - 71.658 экземпляраў. У часопісе надрукавалі свае творы 55 дзіцячых пісьменнікаў. У дваннаццаці нумерах - мой творчы праект пра Беларусь "Я тут жыву". Верна слукуем Дзесяцам. А гэта найперш, члены рэдкалегі - Раіса Баравікова, Алена Масла, Анатоль Экаў, Анатоль Бутзівіч, Ірына Бутрына, Леанід Улашчанка, Эліна Сапожнікава. Аднагалосна прысудзілі прэмію імя В. Віткі даўнішняму сябру "Вясёлкі" паэту Васілю Жуковічу і маладой здольнай мастачцы Наталлі Таўсталес. Сваёй прэміяй я адзначыў трох юных аўтараў з Мінска, Віцебска, Парэчча.

* * *

"Пра кніжны кірмаш у Мінску можна сказаць казачнай прыгаворкай: і я там быў, мёд, каву піў, па барадзе цякло і ў рот трапіла. Выступаў на прэзентацыі кніг. Меў прыемныя сустрэчы. Абдымулькі. Даваў аўтографы. Меў асалоду бачыцца з Алемесом Бадаком, Вячаславам Рагойшам, Раманам Матульскім, Аксанай Спрынчан, Ірынай Бутрынай. Бачыў ажиян кніг. Ад самых розных азбук, расфарбовак, да "Мальчика с угрюмым лицом", да "Девочки с растрепанными волосами".

Божа! Пря ўсё-усё ўжо напісаная. Як жа нам, цяперакам пісьменнікам, не згубіцца сярод чытачоў? Якія тэмы ўзняць? Як падстуپіцца да неабробленай нівы, няскончанай сенажакі, непераплытай ракі, да белых старонак нашай гісторыі і явы?"

* * *

"Мама пякла праснакі ў сто разоў смачнейшыя, чым пячэнікі заморскія. Усё сваё ідзе на добрае здароўе, лекуе, надае сілы, моцы, настрою. І свая хата, і свая мова, і свае звычкі, культура, і свая айчына, усё сваё, нават родныя сцены, падмагаюць жыцьцю, адчуваюць сябе вольным Чалавекам. Хай жа ў Беларусі ўва ўсе вякі будзе ўсё сваё! Не згадзім у архію і музеі свой гонар, сваё сумленне, сваю любоў і вернасць роднай зямельцы."

* * *

"Жыць - гэта значыць любіць.

Калі любіш - жывеш.

Калі любіш - умееш ненавідзець ўсё, што шкодзіць любові.

Калі любіш - дыхаеш на поўнія грудзі.

Калі любіш, становішся прывабным, іскрыстым, ляточым каньком-гарбунком.

Калі любіш, спазнаеш буру эмоцый, высакавольтку душы. Ад усяго гэтага ўнутраны млын выдае атамную энергію.

Калі любіш - хочацца бачыць ранішні танец сонца, поўдзень і поўні, вечаровыя абнадзейныя промні заходу сонца..."

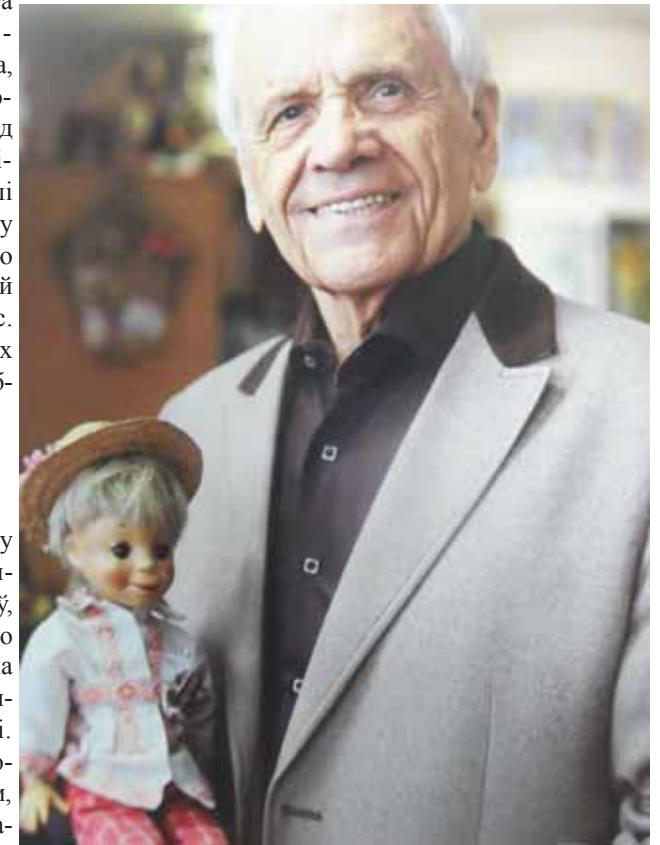
* * *

"Смерць і Бяссмерце.

Яны валадараць над намі. Аднолькава жывучыя. Таямнічыя. Загадкавыя.

Смерць прыходзіць, калі яе зусім не чакаюць. І выпраўляеца душа чалавечая альбо ў багну, дзе з яе вяроўкі звіваюць, альбо на Алімп Бяссмерція.

Бяссмерце. Яно - для выбраных, хто

нечым уславіў зямную жытку. Хто нешта зрабіў, каб зразумець і ўдасканаліць свет жывых. Хто высвяціў дарогу ад цемры да ясноты. Хто штосьцейкі зрабіў, вынайшаў, адкрыў, што ўзрушыла людскі мурашнік.

Бяссмерце ў спадчыніках, калі дрэва радаводнае не вяне, а буе вясновай, абнадзейнай зелянінай.

Бяссмерце наша ў веры і ў вернасці, бо чалавек, па пераканні Антона Чхава, "ці павінен верыць", "ці шукае веру", інакш ён пусты чалавек.

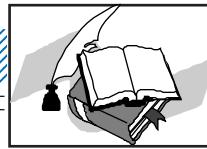
Бяссмерце ў памяці людзей, бо чалавек жыве столькі, колькі яго памятаюць. Дык жа паверым, што неўміручымі нарадзіліся нашы Францыск Скарэна, Еўфраціннія Палацкая, Кастько Каліноўскі, Янка Купала."

* * *

"Адшумеў віншавальны дзень. Мы з Нінай за святочным сталом. Казюра-вірус забараніў збірацца вялікі гуртам. Але не забараніў тримаць свята ў душы і верыць, што цяпер сотні людзей сэрцамі з намі. Гэта надае маёй жыццёвай свечцы бадзёрага, трапятковая вогніва. За апошнім днём юбілейнага года пачынаюцца новыя абысігі зямнога раю. Згадваю Льва Талстога, які ў свае восемдзесят вывеў формулу даўгальца: жыццё вымяраеца не гадамі, а чалавечнасцю."

Подрыхтавала Э. Дзвінская.
Фота аўтара і з архіва У. Ліпскага.

Памёр Антон Клімовіч

На мінульм тыдні вярнуўся пакет "Нашага слова" з Барысава. На паштовым цэліку пазначана: "Памёр".

Гэта значыць, што памёр сябар ТБМ, сапраўдны беларус Антон Іванавіч Клімовіч. На працягу многіх гадоў ён выкупляў пяць асобнікаў "Нашага слова" і распаўсюджваў у розных гарадах Беларусі, апошняй гады - у Барысаве.

Шчырая памяць пра шчырага беларуса!

Каталонцы выступаюць у абарону сваёй мовы

Асацыяцыі настаўнікаў і бацькоў у Каталоніі выступаюць у абарону роднай мовы. Пасля разшэння Вярхоўнага суда Іспаніі, які патрабуе, каб не менш за 25% выкладання ў дзяржаўных школах вялося на іспанскай (кастыльской) мове, улады аўтаномнай супольнасці выказалі прэтэст. У суботу людзі выйшлі на вуліцы Барселоны, патрабуючы, каб выкладанне ў школах вялося выключна на каталонскай мове. "Мова краіны, краіны Каталоніі - каталонская, а не іспанская, кастыльская. Гэта праста моўнае ўварванне!" Дэманстранты кажуць, што ўзмацненне статусу іспанскай мовы паставіць пад пагрозу сістemu аду-

кацы, якая дапамагла вярнуць каталонскую мову ў шырокое ўжыванне пасля таго, як яна была практычна забаронена падчас дыктатуры Франка. Але сем'і, якія хо-

чуць, каб іх дзеци лепш ведалі іспанскую, кажуць, што цяперашняя сістэма парушае іх права вывучаць дзяржаўную мову краіны.

Паводле СМИ.

Памятныя манеты "Архітэктурная спадчына Беларусі"

З 17 снежня Нацыянальны банк Рэспублікі Беларусь выпусціў у абарачненне памятныя манеты серыі "Архітэктурная спадчына Беларусі". Гэта памятныя манеты, прысвечаныя Ружанскому палацу, Магілёўскаму касцёлу Святога Станіслава, Нясвіжскаму касцёлу Божага Цела, Сынковіцкай царкве Міхаіла Архангела, Віцебскай ратушы і Чачэрскай Спаса-Праабражэнскай царкве. Усе манеты наміналам 2 рублі, дыяметрам 23,50 мм выраблены са сталі і пакрыты меддзю і латунню, а таксама са сталі, пакрытыя меддзю і нікелем, масай 5,81 г. Кожная манета выпушчана накладам 25 тысяч штук.

Паводле СМИ.

Фотаальбом Міколы Ароцкі

У выдавецтве "Кнігазбор" пабачыла свет кніга шаноўнага Сяргея Чыгрына "Дзяліў трывогу і настрой (Мікола Арочка на фотаздымках)". Фотаальбом прысвечаны жыццю і творчасці доктара філалагічных навук, паэта і літаратуразнаўца і перакладчыка Міколы Ароцкі (1930-2013). Наклад кнігі 50 асобнікаў.

Фундатар выдання - жонка пісьменніка Марыя Іванаўна Арочка... Фотаздымкі альбома - з прыватных архіваў Марыі Ароцкі, Сяргея Чыгрына, Адама Мальдзіса, Міхася Скоблы, Алеся Бельскага, Віктара Шніпа, Анатоля Вераб'я, Сцяпана Лаўшчuka, беларускага Дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва, Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

На вокладцы альбома надрукавана "Балада Міколы Ароцкі", якую напісаў шаноўны Віктар Анатольевіч Шніп. Карактар літаратуру маствацкага выдання - Алена Спрытніч. Вёрстка Ларысы Гарадзецкай. Адказны за выпуск Генадзь Вініярскі. Альбома ўжо няма ў продажы. Яго мажліва набыць у Марыі Іванаўны Ароцкі... Спадзяюся, што альбом будзе перавыдадзены.

*Аляксей Шалахоўскі,
гісторык культуры, журналіст-фрылансер.*

Кааліцыйны ўрад Германіі спрабуе вызначыцца з пазіцыяй адносна газаправода "Паўночны струмень - 2"

Канцлер ФРГ Олаф Шольц выказаўся супраць увязкі дазволу на эксплуатацыю газаправода "Паўночны струмень-2" з выслікамі па дэскаладцы ўкраінскага кризісу.

- "Паўночны струмень - 2" - гэта праект прыватнага сектара, які знаходзіцца ў стадыі поўнай гатоўнасці (да эксплуатацыі) газаправода, - сказаў Шольц на прэканферэнцыі з прэзідэнтам Францыі Эмануэлем Макронам па выніках саміту ЕС.

На пытанне, наколькі "Паўночны струмень-2" адпавядзе крытэрам еўрапейскага энергетычнага заканадаўства, Шольц адказаў:

- Улады Германіі прымуць рашэнне (на гэтым пытанні) зусім апалітычна, - дадаўшы, што магчымыя дзеянні па забеспячэнні бяспекі меж Украіны - "іншое пытанне".

Раней, у чацвер нямецкі рэгулятар зрабіў заяву па "Паўночным струмені - 2", паведаміўшы, што прыняцце рашэння па практике адкладзена.

Па дадзеных агенцтва Bloomberg, рашэнне па газаправодзе "Паўночны струмень - 2" сапраўды не будзе прынята ў першай палове 2022 года. Кіраўнік нямецкага рэгулятара Ёхен Хоман растлумачыў, што працэдура працягнецца толькі пасля таго, калі ведамству прадставяць адпаведныя дакументы.

- У нас іх няма на руках, - падкрэсліў кіраўнік BNA, дадаўшы, што пасля нямецкага рэгулятара пытанне разгледзіць Еўракамісія.

Нагадаем, будаўніцтва "Паўночнага струменя - 2" завяршилася ў верасні 2020 года. 16 лістапада стала вядома, што Федэральнае сеткаве агенцтва ФРГ прыпыніла сертыфікацыю праекта.

Па словам нямецкага рэгулятара, да разгляду пытання можна будзе вярнуцца толькі пасля таго, як прыналежная "Газпраму" швейцарская кампанія Nord Stream 2 AG будзе арганізавана ў юрыдычнай форме ў адпаведнасці з заканадаўствам Германіі ў якасці незалежнага газатранспартнага аператора.

Пасля падачы новага пакета дакументаў BNA паабязала аднавіць працэс сертыфікацыі і прыняць рашэнне да 8 студзеня 2022

года, пасля чаго яго яшчэ два месцы будзе разглядаць Еўракамісія, якая мае права падвойкыць тэрмін да 8 траўня 2022 года.

Віцэ-канцлер, міністр па справах эканомікі і абароны кімнату ФРГ Роберт Хабек лічыць, што праект "Паўночны струмень - 2" быў геапалітычнай памылкай Германіі. З такім сцвярджэннем ён выступіў у апублікаваным у суботу інтэрв'ю газете Frankfurter Allgemeine Zeitung.

- "Паўночны струмень - 2" быў памылкай з геапалітычнага пункта гледжання. Усе еўрапейскія краіны, акрамя Германіі і Аўстрыі, былі заўсёды супраць яго, - заяўві Хабек. - "Зараз жа трубаправод пабудаваны. Няяснае пытанне, ці зможа ён пачаць працу. Па гэтым пытанні трэба прымаць рашэнне ў адпаведнасці з еўрапейскім і нацыянальным заканадаўствам", - сказаў ён.

Хабек нагадаў, што трубаправод павінен адпавядзіць правілу так званага анбандлінгу (unbundling), ці падзелу кампаніі. Яго сэнс заключаецца ў тым, што кампаніі, якія займаюцца здабычай рэсурсаў, не маюць права іх транспартаваць - для гэтых двух працэсаў патрэбны розныя фірмы.

- Гэтая ўмова не выканана, - сцвярджаў міністр. - Пры старым урадзе ФРГ аказваўся вялікі палітычны ціск у пытанні дазволу "Паўночнага струменя - 2", і, нягледзячы на гэта, ён не ўведзены ў эксплуатацыю, - заўважыў віцэ-канцлер.

Хабек таксама прыгрэзіў Москве цвёрдымі наступствамі ў выпадку ваеннага канфлікту паміж Расіяй і Украінай і дапусціў магчымасць таго, што пры такім развіцці сітуацыі "Паўночны струмень - 2" не будзе запушчаны.

- Федэральнае сеткаве агенцтва прыме рашэнні на аснове заканадаўства. Іншае пытанне, што адбудзеца, калі Расія зноў пашучыць тэртыярыйную цэласнасць Украіны і сітуацыя абвострыцца. Любая новая ваенная агрэсія не можа застацца без цвёрдых наступстваў. Тут не можа быць забарон на плане адбумяння [тых ці іншых мер], - сказаў Хабек, адказваючы на пытанне, ці могуць праваліцца планы па запуску трубаправода "Паўночны струмень - 2".

Паводле СМИ,

Частка I

Беларускі гурткі пры музеі Максіма Багдановіча, спраба стварэння першага беларускага класа-першы беларускі вучань у 80-я гады XX ст.

З пачаткам Перабудовы ў 80-я гады XX ст. адкрыліся новыя магчымасці і для Гародні. Як на дражджах пасля грамадскага брэжнеўскага застою ўзнікалі ў Гародні розныя грамадскія афіяднанні, клубы, гурткі. Пра знакаміты Гарадзенскі клуб "Паходня" шмат напісана, захавалася ў інтэрнэце шмат фотаматэрыйялай, асабліва дзяякуючы яго актыўнаму кіраўніку Міколу Тарандзе. У клубе "Паходня" некаторыя людзі, якія актыўна ўдзельнічалі ў мерапрыемствах клуба, паступова, ўсведамляючы, далейшыя крокі, началі праяўляць новыя ініцыятывы па вывучэнні мовы і гісторыі не толькі дарослымі, але і дзецьмі. Стваральніцай і дырэктарам музея, адным з галоўных менеджэрў гуртка і суполкі пры музеі стала вядомая гарадзенская пісьменніца і паэтка Данута Бічэль-Загнетава, якую праз пэўны час "папрасілі звольніцца". Больш падрабязна пра стварэнне музея Максіма Багдановіча напісана ў кнізе спадарыні Дануты "Хадзі на мой голас".

Фота 1. Музей М. Багдановіча, з фотархіва Дануты Янаўны Бічэль

Інфармацыю пра новыя ініцыятывы сяброў клуба "Паходня" давялося збіраць па крупіцах у жывых сведкаў і непасрэдных удзельнікаў тых, ужо гістарычных, падзеі нашага горада і краіны, але пандэмія ўнесла свае абмежаванні на сустэречы. Магчыма, сабраны матэрыял спатрэбіца прафесійнымі гісторыкамі для больш паглыбленага вывучэння і напісання гісторыі беларускай адукацыі ў Гародні, на Гарадзеншчыне, у Беларусі.

Клуб "Паходня", дзе Мікола Таранд і Міхась Ткачоў вялі рэй пачаў працаўцаў у Гародні з 1986 года. Пры музеі Максіма Багдановіча (у часы Дануты Бічэль) ствараецца дзіцячы беларускі гурткі "Вянок", які быў зарэгістраваны пры абласным палацы піянераў. Пра яго таксама піша Данута Бічэль у сваёй кнізе 2008 года выданні "Хадзі на мой голас"... пазней узнікла і суполка пры музеі... Потым у кіраўніцы музея, сяброў гуртка і суполкі на грунце беларускіх

Найноўшая гісторыя Гарадзеншчыны

рушчыны ўзнікла ініцыятыва па стварэнні першага беларускага класа ў Гародні...

Звярнуцца да спадарыні Дануты пра гісторыю стварэння першага беларускага класа параіў Валер Жывалеўскі і Мікола Таранд. На вялікі жаль, спадарыні Данута не шмат пра гэта памятае, але вельмі цікава расказала пра стварэнне гуртка "Вянок" пры музеі М. Багдановіча, з якога і з'явілася ў бацькоў ініцыятыва пісаць заявы ў першы беларускі клас і парадка дадаткова звярнуцца ў музей М. Багдановіча да загадчыцы музея: "Можа, што з тых часоў захавалася у лістах, фотаграмках?"

Пасля сустэречы з загадчыцай музея М. Багдановіча і адказу, што нічога не знайдзена, давялося шукаць контакты з бацькамі і ўдзельнікамі гуртка "Вянок", якіх лёс раскідаў па розных гарадах краіны і за межамі Беларусі. Дзяякуючы інтэрнэту і добрым людзям, сёння магчыма знайсці і запісаць іх уласную гісторыю.

Аказваецца, па розных звестках некалькіх удзельнікаў тых падзеі, дзяцей у гуртку "Вянок" прывёў Анатоль Хілько, выкладчык беларускай мовы і літаратуры

толькі гэтыя дзеци вучыліся пісаць вершы, у музей Максіма Багдановіча дзеци хадзілі 1 раз на тыдзень (у чацвер?). Са з'яўленнем у гуртку Валеры Жывалеўскага ўсе пачалі вучыцца разам спявача беларускія песні. Не ўсіх цягнула да літаратуры ці музыкі, але частка з дзяцей любоў да літаратуры, пазії, музыкі захавала на ўсё жыццё. Нехта працягвае саюю дзеянісць у філалогіі і музыкі прафесійна ці проста як аматары прыгожосці. Анатоль выкладаў мову пасля школы № 25 у каледжы № 141, беларускай каталіцкай семінары.

Цёплія ўспаміны захаваў Анатоль пра агульныя паездкі з дзецьмі ў розныя гарады, пра Купалле на беразе Нёмана, калі ў 1988 годзе разам з Львоўскім драматычным тэатрам гучна спявалі беларускія і ўкраінскія песні.

Душой і гаспадыніяй "Вянка" была маці траіх дзетак (Валянціны, Петrusя і Каствуся) Аліна Крачкоўская, муж якой выкладаў у ГрДУ, магчыма (як ўспамінаў сп. Анатоль) яна нават трошкі раней за астатні клас пачала вадзіць сваіх дзяцей у гуртку спадарыні Дануты, якую ведала. Спадарыня Аліна Крачкоўская вадзіла ў гурткі не толькі сваіх дзяцей, але часта брала і суседскіх - Курстакаў, у якіх было сямёра дзяцей. Аліна Крачкоўская сёння на пенсіі, з сынамі жыве пад Менскам, яе дачка Валянціна - у Магілёве. Спадарыня Аліна ўзгадвала ў телефоннай размове пра цікавыя спектаклі пабеларуску, якія ставілі разам з дзецьмі і дарослымі ў гуртку "Вянок", дэкарацыі дапамагаў рабіць вядомы гарадзенскі мастак, адзін з лепшых і адметных спецыялістаў у выцінанцы, Алеся Аўчыннікаў. Вельмі цёпла пра гэтага мастака, які з'яўляецца лаўрэатам розных конкурсau, творчасць якога стала эталонам майстэрства сучаснай выцінанкі, узгадваючы спадарыня Аліна і спадарыня Дануту. Валянціна Крачкоўская, якая актыўна хадзіла з матуляй на гуртку "Вянок" напісала, што з яе класа хадзілі на гуртку "Вянок" Гена Малышка, Юра Курстак і большасць дзяцей класа. Мастакі, музыкі, паэты і студэнты дапамагалі гуртку ўстанові ставіць п'есы, часам іх было больш, чым дзяцей, як успаміна спадарыня Данута Бічэль - Алена Шунейка, Эдзік Мазыко, Зміцер Кісель, Ала Нікіфорчык, Алена Капытка, Юрась Мацко, спадар Зміцер Баярчук, Анатоль Хілько, Міхал Карневіч, вядомы гітарыст Валодзя Захараў прыводзіў у музей тады яшчэ невядомага ў Беларусі і за межамі Валеру Дзідзюлю, Гар Котаў вельмі любіў працаўцаў з дзецьмі. Калі ў гуртку прыйшоў Федзя Жывалеўскі з татам Валерам, то гурткі стаў і музичным, пачалі спявача беларускія песні. На генеральную рэпетыцыю прыйшоў Віктар Шалкеўчык. Ездзілі з гуртком у Гарадзенскі, у Ваўкавыскі і Свіслацкі дзіцячыя дамы, ездзілі ў канцы навучальнага 1988 года да Зоські Верас

Алесь Крой

сіма Багдановіча, сярод рэчаў таго часу, сядзелі на старой, абадзтай скурай канапе. У пакойчыку, як і даўней, сцены былі абадзты тканінай, а не папяровымі шпалерамі. Пілі гарбату, гутарылі паміж сабой і з дарослымі. Так і вучыліся. Пасля гэтыя гутаркі, інфармацыя вельмі прыдаліся ў жывіці, навучанні. Мая сям'я пераехала ў ліпені 1988 года пад Менск. Я пасля вучылася па нядзелях у беларускім ліцэі Уладзіміра Коласа, які зараз у "падполлі". Пасля пераезду маці стасуецца з Данутай Янаўнай, я максама трошкі ліставалася з ёю... Гэта былі чудоўныя часы ўздыму! Я ішчалівай, што маё дзяяцінства прайшло побач з такімі людзьмі"...

Спадарыня Валянціна Кра-

Фота 2. Дзеци і дарослыя з гуртка "Вянок" пры музеі М. Багдановіча. Копія фота з архіва Аліны Крачкоўской

Фота 3. Клас пачатковай школы Валянціны Крачкоўской СШ № 25, з якога дзеци наведвалі гурткі "Вянок" пры музеі М. Багдановіча

чкоўская 17.07.2020 піша: "У "Вянку" былі дзеци з боляшага з майго класа, бо наша настаўнік, Анатоль Хілько, таксама быў знаёмы з Данутай Янаўнай, як і моя мама. Па ўзроце гэта хлопчыкі і дзяўчынкі недзе 8-10 год. Мы збіralіся, пісалі вершы, замалёўкі, слухалі цікавыя размовы цікавых людзей. Добра памятаю сустэречу з Таццяной Мархель. Яна нам спявала песні, навучыла калыханцы, просценъкай, якую я спявала ўжо і сваім дзецям. Памятаю, я слухалі малады тады гурткі "Мроя" і пісалі паштоўкі, каб дапамагчы ім перамагчы ў хіт-парадзе. Свае творы афармлялі ў рукапісны альманах, здаеца, быў у некалькіх асобніках. Афармлялі яго мой брат Пеця, ён добра маляваў, стаў мастаком-дизайнерам, і дапамагаў нехта з дарослых. Таксама быў удзел нашых дзяцей і на тэлевізіі, можа запісы і захаваліся, якраз разам з Віцебскім тэатрам лялек, недзе ў 1987-1988 гадах. Мы займаліся ў музеі Мак-

... Некалькі гадоў назад, дзякуючы сябру Гарадзенскай ради ТБМ і рэдактару часопіса "Горад Святога Губерта" спадарыні Іне Соркінай, узгадаў у артыкуле "Вехі беларускай адукацыі ў Гародні на мяжы XX і XXI стагоддзяў" прозвішча аднаго чалавека, як пятэнцінага пачынальніка беларускамоўнай адукацыі Гародні 80-х гадоў XX стагоддзя. Болей інфармацыі потым знайшоў ва ўспамінах Міколы Таранды пра журналіста Зміцера Кісяля і яго суполку.... далей ужо былі інтэрв'ю з былымі і сённяшнімі гарадзенцамі, пацверджанне той інфармацыі, атрыманай больш за 20 гадоў назад.

... Нарэшце, 29 жніўня 2019 года пазнаёміўся з героям таго часу пра сацыяльныя сеткі і з яго сынам. За любоў да беларускай мовы і жаданне на ёй вучыць сваіх дзяцей напрыканцы 80-х гадоў XX ст. у турму ўжо не садзілі, але ціск па інерціі быў неверагодна моцны...

Фота 4. Канец 80-х. Музей М. Багдановіча. Сперауду сям'я Крачкоўскіх-матуля Аліна, сын Пятрусь, дачка Валянціна

Дык хто ж быў гэты першы гарадзенец, які з годнасцю пайшоў да канца, нягледзячы на вонкавыя і ўнутраныя перашкоды, каб навучаць свайго сына на роднай мове, калі ўсіх астатніх "угаварылі" заўтраць заявы з фактычна створанага першага беларускага класа ў 1988 годзе ў Гародні?

Гэта быў Валеры Серафімавіч Жывалеўскі, народжаны ў Гародні ў 1961 годзе. У 2021 годзе адсвятковаў 60-гадовы юбілей.

Што гэта была за сям'я?

Малая радзіма яго продкаў па-бацьку Гарадзенскі павет, в. Агароднікі паміж Квасоўкай, Лашай і Свіслаччу. Бацька спадара Валерыя працаваў галоўным мэханікам "ПМК-2", спяваў, матуля працавала старэйшай сястрой у паліклініцы № 2, вельмі любіла музыку. Спадар Валер вучыўся ў школе № 15 паблізу дома, бо жыў на вул Гагарына 25. Здаецца, у гэтых ж час у СШ № 15 вучыўся і будучы прафесар і доктар біялагічных навук Але́с Астроўскі, які таксама адстой ў права для сваіх траіх дзяцей вучыўся па-беларуску ў Гародні з 2010 года (пасля амаль 10 гадовага перапынку ў навучанні па-беларуску ў Гародні). У Валерыя Жывалеўскага была звычайная, але творчая беларуская адукаваная сям'я, у якой Валер вырас і потым стаў прафесарам кафедры струнных музычных інструментаў, гітарыстам, кампазітарам, сёняня працуе ў Менскай акадэміі музыкі. На ютубе можна азнаёміцца з відэазапісамі і вучнямі прафесара Валерыя Жывалеўскага. Спадар Валер сам творчы чалавек, піша і апрацоўвае разныя музычныя творы...

Адкуль у яго беларушчына?

...Пасля войска спадар Валер (служыў у Маскве) вырашыў размаўляць па-беларуску (па тэлефоне сп. Валер працытаваў знакамітъя радкі верша: "...Каб любіць Беларусь нашу мілую, трэба ў розных краях пабываць..."). Спадар Валер узгадаў у тэлефоннай размове таксама пра мясціны сваіх продкаў, дзе побач нарадзіліся такія асобы, як Ігнацы Масальскі, Пачобут-Адляніцкі, Яўхім Карскі, Антон Баліцкі, Апанас Цыхун. Апошняга ён ведаў аса-біста. Там быў месцы беларускай духоўнай сілы. Упершыню ў XX

стагоддзі ў гэтых мясцінах левай і правай часткі рабнога басейна Нёмана быў адкрыты ў часы БНР першы беларускі школы. Верагодна, беларускі каштоўнасці не давалі спакою і штурхалі маладога творцу да стваральных дзеянняў. Ініцыятыва з яго слоў ад Дануты Бічэль была горача падтрымана (Данута Янаўна сваю ініцыятыву не ўзгадала.) Бацькі дзяцей гэтага гуртка "Вянок" і іншых бацькоў сабралі дастатковая подпісаў для адкрыцця першага класа і напісалі заявы ў аддзел адукациі. (Для адкрыцця ў Беларусі рускіх класаў ў гарадах подпісаў улады не патрабавалі.) Хутка адбыўся ціск на бацькоў з аддзела адукациі, і, верагодна, савецкіх партыйна-ідэалагічных гарадскіх структур. Пужалі рознымі жыццёвымі проблемамі і кропчана знаходзілі ў падпісантаў "слабыя месцы", бацькі спалохліся, і першы беларускі клас не быў сфармаваны.

Нягледзячы на гэты моцны ціск, самым цвёрдым застаўся Валер Жывалеўскі, які пайшоў да канца і стаў піонерам новай жыццёвой важнай беларускай справы. У спадара Валерыя, відаць, "слабыя месцы" было найменш, таму 31 жніўня 1988 года ён нагадаў загадчыку адукациі гарыканкам па свае канстытуцыйныя права і падачай у суд аб немагчымасці навучання сына на роднай беларускай мове (тады падзелу на раённыя аддзелы адукациі яшчэ не было, загадчыкам аддзела адукациі горада на той час быў, здаецца, сп. Дудзін?, які мянне прымай па размеркаванні пасля БДУ на працу). Аддзел адукациі саступіў. Гэта была першая ў Гародні маленькая перамога пасля некалькіх дзясяткаў гадоў негалоснай забароны ў Гародні на навучанне па-беларуску! Звычайны лозунг для беларусаў у гарадах тады быў такі: "Хочаце па-беларуску вучыцца-едзьце ў вёску". У вёсцы тады яшчэ дазвалялася і была магчымасць гэта зрабіць. У 2021 годзе, фактычна выбару няма, бо з некалькіх дзясяткаў беларускіх школ, што існавалі да 1994 года, у 2015 годзе па афіцыйных звестках Гарадзенскага раённага аддзела адукациі фармальна на паперы заставаліся дзве сярэднія беларускія школы на ўесь Гарадзенскі раён...

(Заканчэнне ў наступным нумары.)

Патрабаванне часу

Ад перакладчыка: артыкул надрукаваны б каstryчніка 1938 г. у апошнім нумары "Приэглёнду Віленскага". У паветры ўжо лунала вайна, якую прадчуваў Антон Луцкевіч, гэты артыкул быў падсумаваннем вынікаў беларускай працы і, магчыма, апошній перасцярогай беларускага палітыка перед падзеямі, якія адбудуцца ўжо праз 11 месяцаў.

Рознымі дарогамі ідуць урад і грамадства. Асабліва гэта датычыцца беларускай справы, бо бачым мы тут уражальныя кантрасты.

У 1922 г. беларусы першы раз увайшли ў польскія заканадаўчыя органы і зрабілі гэта ў досьці вялікай колькасці: 12 паслоў у Сойм і 3 сенатары. Здавалася, што такім чынам паўсталі глеба, на якой беларускі народ здолеет дайсці да якога-небудзь паразумення ў справе выпрацоўкі падмуркаў супольнага жыцця беларускага і польскага народа ў супольнай дзяржаве як з урадам, гэтак і з польскім грамадствам.

Да паразумення не дайшло. Прагаласаваўши за кандыдата Нарутовіча, выбранцы беларускага народа прынялі чынны ўздел у выбарах презідэнта рэспублікі чым адзначана занялі дзяржаўную пазіцыю і паказалі, што цалкам давяраюць польскай дэмакратыі. Але ўрад не пажадаў скарыстацца з гэтага і ўсталяваць з беларускім парламенцкім прадстаўнікамі нейкі мірны, разлічаны на працяглы тэрмін *modus vivendi*. Адносіны з польскай дэмакратыяй таксама складваліся вельмі няроўна. Акрамя дэкларатыўнага прызнання правоў беларускага народа ў Польшчы, мы чулі дзіўныя выступы такіх асоб, як, напрыклад, пасла Нядзелкоўскага, які казаў, што ППС будзе непасрэдна размаўляць з беларускім народам праз голавы яго выбраннікаў.

Але ж трэба адзначыць, што іншыя дэмакратычныя фракцыі не былі салідарныя з лідарам ППС і шукалі шляхі да збліжэння польскага і беларускага грамадства. У Вільні група польскіх дэмакратоў-краецаў ініцыявалі стварэнне польска-беларускага таварыства. Адміністрацыйныя ўлады не дазволілі стварыць яго, адмовіўшыся зарэгістраваць статут. Гэта было перад тым, як паўсталі Беларуская сялянска-работніцкая грамада.

Праз некалькі гадоў адбылася яшчэ адна спроба ўсталявання сталай лучнасці паміж беларускай і краёвай польскай дэмакратыяй. Быў напісаны праект статута таварыства з сімвалічнай назвай: "Пад знакам Пагоні". Нягледзячы на агульнае жаданне мець такую арганізацыю, зрабіць гэта не атрымалася і зноў, падобна,

з-за негатыўных адносін адміністрацыйных уладаў.

Ішоў год за годам. У дзяржаўных сферах штораз выразней абазначалася негатыўнае стаўленне да права беларусаў на развіццё сваёй нацыянальнай і культуры, і грамадскіх аўяднанняў. Беларуское школьніцтва, створанае ўласнымі выслікамі беларускага грамадства, мела раней некалькі беларускіх гімназій, але было сістэматычна ліквідаванае адміністрацыйнымі ўладамі і сёння мае некалькі дзясяткаў дзяржаўных агульнаадукацыйных школ, дзе яшчэ ў нейкай ступені вывучаеца беларуская мова і адну гімназію новага тыпу (4-х класную) - беларускі філіял дзяржаўнай гімназіі імя Адама Міцкевіча ў Вільні.

У 1936-37 гг. быў зачынены амаль што ўсе беларускія культурна-асветныя таварысты: Таварыства беларускай школы (ТБШ) з шматлікімі лакальнімі гурткамі, Беларускі інстытут гаспадаркі і культуры (БІГК), "Звяз", Таварыства беларускай асветы, Беларускі звяз настаўніцтва. Такі ж лёс спаткаў і нацыянальнае прадстаўніцтва беларусаў у Польшчы - Беларускі нацыянальны камітэт у Вільні.

Доступ у заканадаўчыя органы пасля рэформы выбарчай сістэмы для беларусаў быў цалкам зачынены, і ў польскім парламенце зараз няма беларускіх прадстаўнікоў. Самакіраванне для беларусаў не існуе. Перыядычна прэса амаль што цалкам ліквідавана, а існыя яшчэ месячнікі і кварталынікі часта канфіскуюцца. У адміністрацыйнай практицы існаванне беларускай меншасці, у лепшым выпадку, ігнаруецца. Праявы нацыянальнай актыўнасці падлягаюць адміністрацыйнаму пераследу. Нават беларуская кааперацыя не можа развівацца ў гэтых варунах.

Вынікі гэтай дзяржаўнай палітыкі надзвычай выразны. Яны фатальны! Беларуская вёск, пазбаўленая ўласных асяродкаў культурна-асветнай працы і школы на роднай мове, год за годам дзічэе і адначасова фіксуеца сталае павелічэнне паўторнай непісменнасці. Адначасова з-за значнага натуральнага прыросту вясковага насельніцтва, недахопу зямлі і немагчымасці набыць яе праз парцяльную пры адсутнасці шанцу пераехаць у горад ці эміграваць, вядзе да працэсу паўпрыліпніцтва беларускай вёсکі. На гэтым тле ў беларускіх масах ўзмацняеца пачуццё нацыянальнай і сацыяльнай крыйды, пачуццё варожасці да ўсіх польскага і квітненне невядомы да гэтага часу, жывёльны беларускі нацыяналізм.

Вядучыя даследчыкі ста-сункаў, які існуюць на беларускіх тэрыторыях, з пэўнага часу сігна-

лізуюць пра гэту новую з'яву.

Пра пануючыя тут ненармальныя стасункі выказаўся з парламен-цкай трибуны паслы і сенатары: Пэлчынскія, ген. Жалігоўскі, Беч-кавіч. На Віленшчыне гарачыя дыскусіі на беларускія тэмы ў апошні час прайшлі ў польскіх палітычных клубах - "Валащах" і ў Дэмакратычным клубе. У гэтым апошнім, для ўрада быў напісаны вялікі мемарыял, у якім пра-панаўвалася змяніць дзяржаўную палітыку ў адносінах да беларусаў.

З прадстаўнікамі беларускага і летувіскага грамадства кантак-тавалі паслы і сенатары, якія ў тра-уні гэтага года наведалі Вільню.

Беларусы з усёй, можа, на-ват і небяспечнай для іх, шыра-сцю інфармавалі мясцове гра-мадства і парламентары ў пра-створаную на беларускай тэры-торыі - дзякуючы палітыцы поль-скіх уладаў - сітуацію, якая з-за блізкасці савецкай, заўсёды прак-тычна адчыненай мяжы, можа прывесці да небяспечнай сітуа-цыі. А ўслед за дакладамі і дыс-кусымі, сама жыццё пачвердзіла слушнасць гэтых перасцяроў: ус-помнім толькі выпадкі ў Другі (маецца на ўвазе закрыццё кля-штара марыянаў - Л. Л.) і ўзнаў-ленне даўно забытага партызан-скага руху на Палессі.

Урад да гэтага часу, здаец-ца, быў глухім да перасцяроў як беларускага, гэтак і польскага ба-коў. З вясны, калі з'явіўся першы непакой сярод дэмакратычнай часткі польскага грамадства, мы не бачылі ніякіх прыкмет цікай-насці да беларускай працы з боку ўрадавых сфер. Прэса прымушана і надалей маўчаць. І таму міма-волі прыходзяць смутныя і на пер-ши погляд дзіўныя рэфлексіі: здаецца, што кіраўнікі польской дзяржавы, з поўным разуменнем вынікаў, у адносінах да беларус-кага народа рэалізуюць нейкую невядому шырокаму грамад-ству палітычную канцепцыю і, ві-дочна, вераць у яе слушнасць і па-трэбнасць. Но галасы тых, хто засцерагае, бо такія красмоўныя факты якія адбыліся ў Другі і на Палессі, не здолелі ні ў якой меры паўплываць на палітыку ўрада.

На польскім грамадстве ляжыць абавязак уздзейніцаць на ўрад. Трэба было б распачаць шы-рокую грамадзянскую кампанію, якая б пераканала польскую гра-мадства змяніць сітуацію на гэ-тым магчымым у будучыні тэат-ры ваенных дзеянняў і паказаць беларусам, што стаўленне поль-скага грамадства да беларускай працы не роўнае з стаўленнем сучасных урадавых сфер.

H. B. [Луцкевіч Антон] Nakaz chwili // Preglad Wilenski. 1938. № 4-5. S. 3-5.

Пераклад
Леаніда Лаўрэша.

Ежы Путрамант

Куця на хутары Банева каля Дакудава ў Лідскім павеце на мяжы 20-30 гг. XX ст.

Быў снег і мароз. Каштан дыміўся, як рота курцоў. У Мінойтах-вёсцы пяцьдзесят роўненых слупоў ружовага дыму. Усё, зрешты, было ружовое: сонца толькі ўсходзіла і тое марознае. Нават снегіры, што скакалі па прыдворожных кустах не выдзяляліся. Іхня чырвань была толькі лёгкім перабольшваннем.

Атулены ў кожух, ехаў. Бацька і словам не адазваўся на тэму маіх ганебных ўцёкаў*. Размаўлялі, зрешты, скупа: вецер з усходу, з-за Нёмана нападні ў марозам рот, як толькі яго адкрываў. З горкі Каштан патрусіў подбегам. Вецер зрабіўся нязносны, залазіў праз любые дзіркі пад кожух. Якой палёгкай быў дом!

Цёмныя сені, цёплая кухня. Маці цалуе мяне, як бы нармальна, на свята... Сёстры падскакваюць. У той "галоўнай" хаце зялёны стаяк раскалены так, што нельга дакрануцца.

Я прыехаў якраз перад куцёй. Вельмі добра, бо столькі перадсвяточных заняткаў, што можна прамаўчаць усялякія прыкрыя тэмы.

Ёлка ўжо стаяла ў той чвэрцьцы хаты, якая выконвала функцыі "салона". Відаць, высеклі яе недзе па-за участкам: ні адной з "нашых" нельга было зачаткі. Я мусіў быў узяцца за клеенне ланцугоў (гірляндаў) з глянцевай паперы, саломы і да таго падобных традыцыйных інгрыдыентаў. Маці ў перадбанеўскі перыяд мела больш часу, колькі гадоў перад Божым Народжэннем рабіла сама розныя, цалкам добрыя цацкі: арлекінаў, Святых Мікалайяў, страваў, неграў. Вечарам мы засядалі пры вялікай газавай лямпе, павешанай над столом і браліся за работу. Некалі маці гэта рабіла для мяне і трохі без мяне - бо было паста-ноўлена, што да апошняй хвілі я не павінен нічога пра тыя забаўкі ведаць. Потым я быў дапушчаны да ўдзелу: рабілася без старэйшай сястры. Цяпер і яна даступілася да таго гонару. Засталася толькі малодшая. Тую ўкладвалі спаць, і толькі потым маглі мы, старэйшыя, прыступаць да паважнай работы.

Перад куцёй "дзяцей" выстаўлялі на двор, прыбіралі ёлку, і толькі потым дапускалі выгнан-

цаў на яе паглядзець. Гэтай шляхетнай традыцыі я не захаваў у сваёй уласнай сям'і, сын мой ад самых ранніх гадоў быў дапушчаны да ўдзелу ў ёлачнай містэрый і таму адносіцца да яе надзвычай лёгка.

Запаленыя свечкі, халодная агні (бянгальская), што сыплюць іскрамі маюць сваю абыяльнасць, "іграюць" толькі на фоне газавай лямпы, у дадатак зусім патушанай. На фоне замкнёных акаінц, з-за якіх выглядаюць заснежаныя шапкі найбліжэйшых сасёнак і блакітныя зоркі марознай ночы. На фоне самога марозу, цемнаты і цішы, якія атачалі засы-паны снегам дом.

Але ёлка - на "пасля вячэры". Містэрый пачыналася з куці.

Мы мелі ў сям'і ўсталіваны рытуал, у якім на фоне традыцыйна рэлігійным многія годы квітнелі ўстаўкі часцей чыста звычаёвия, вузка сямейныя.

У прынцыпе стол на куцю складаўся са стравой посных. Селядзец з цыбулькай, боршчык з вушкамі, шчупак фаршираваны або смажаны, найчасцей і такі, і гэтыкі, нарэшце лазанкі (лапша ў выглядзе квадрацікаў) з цёртым макам і кампот з сушанай садавіны.

Падавалася гэта ўсё з першай зоркай. Спачатку пост быў абсалютны, ад самага ранку. З бегам часу з'явілася сціплае снеданне з гарбатай, хлебам, селядцом.

Элементам традыцыі былі не толькі сістравы, але і дзейнасць, звязаная з іх прыгатаваннем. Было прынята, напрыклад, што гэта я мусіў смажыць вушкі для баршчу. Гэта быў надзвычайны прысмак: крохкае цеста і начынка з грыбоў, спачатку сушаных, потым вараных, потым прысмажаных з цыбулькай. Тады рабіліся вушкі, ставіліся на вялікі агонь патэльня, даваліся шмат шмальцу, калі ён даходзіў да кіпення, кідаўся тузін вушак.

Іскраў было без меры, тлушч трашчай і пырскаў агністымі кропкамі, у імгненне вока вушкі румяліся, пераварочвалі іх на другі бок, і ўжо наступная партыя магла падаць на чорны круг патэльні.

Я прыехаў якраз на куцю. Гэта стала адной з першых прычын маёй занятасці, пэўна, каб цяжэй было дайсці да размовы пра мой правал.

Голад перамагаў. Перад змярканнем то той, то гэты выскокваў на марозны паполудзень, шукаючы зорку. Маці прынесла бярэмі сена. Паклала яго на стол, прыкрыла сурвэтай.

Вострую атаку перажывала першая сістрава. Селядзец з бульбай - ваaranай у мундзірах - і з кружкамі тонка нарэзаных бурачкоў знікаў у імгнене вока. Боршч з маімі вушкамі ішоў, як вада. Ужо смажаны шчупак дэманстраваў выразна зніжаныя тэмпры наступлення. Дэсерт у вялікай меры заставаўся некрануты. Елі яго ўсё свята, асабліва кампот.

Ёлка запалена. Соннасць. Выходзім на двор. Снег па калена, толькі сцежкі, як злучальныя рэзы - да брамы, да студні. Сабака Бурак, названы так наступнім выдумкам, скакаў на ланцугу пры сваёй будзе. Атрымліваў большую порцию яды і танцеваў, прадчуваючы яе загадзя. Ноч поўная, зорная, марозная, ціхая. Можа толькі цяпер прыгадваю сабе ўсю глыбіню той цішыні і яе значнасць. За шэсць кіламетраў брахалі сабакі ў Дакудаве. За дванаццаць кіламетраў ішоў цягнік у Мінойтах. Вялікі асіметрычны шкілеты дубоў выглядалі з-за даху. Якім цёплым і блізкім становілася свято газавай лямпы ў шчыліне акаінц!

Пасля ішлі спаць, і сны прыходзілі дзівосныя, недалёкія ад кашмароў, якія перарываліся мармытаннем і крыкам.

Паводле Jerzy Putrament. Pol wieku. Młodosc. Czytelnik, 1962.

Пераклад Станіслава Судніка.

"Чароўны млын" - месца перадсвяточнага настрою і беларускага духу

З 17-га па 19-га снегня ў Менску праішла чарговая выставка-кірмаш "Чароўны млын", дзе сваю творчасць презентавалі майстры і дызайнёры з усіх Беларусі. Традыцыйна падчас кірмашу ладзілі майстэр-класы, сваю прадукцыю прадстаўлялі фермерскія гаспадаркі, а наведнікі і пакупнікі перадкаляднага "Чароўнага млына" шукалі тут падарункі да свята. Выбраць было з чаго: рамеснікі і майстры прапаноўвалі вырабы з дрэва і лазы, кераміку і тэкстыльныя вырабы, рэчы з выразным беларускім нацыянальным каларытам. Наталля Парахневіч, майстрыха з Браслава, прывезла на менскі кірмаш паясы, дарожкі, шарыкі з вязанымі ўзорамі на навагоднюю ялінку. На яе думку, "Чароўны млын" - гэта выдатная магчымасць набыць падарункі або сувеніры да свята, зробленыя ў рэчышчы народнай мастацкай традыцыі:

- Я лічу, што галоўныя на гэтым кірмашы не мастакі і не рамеснікі, а галоўныя менавіта наведнікі. Гэта людзі, якія здольныя ацаніць ручную працу і прыходзяць па гэтыя нашы беларускія вырабы, а не паехалі ў гандлёвы цэнтр, дзе таксама ўсё яскрава і каштуе, магчыма, крыху меней. Але гэтыя людзі прыязджаюць менавіта на "Чароўны млын".

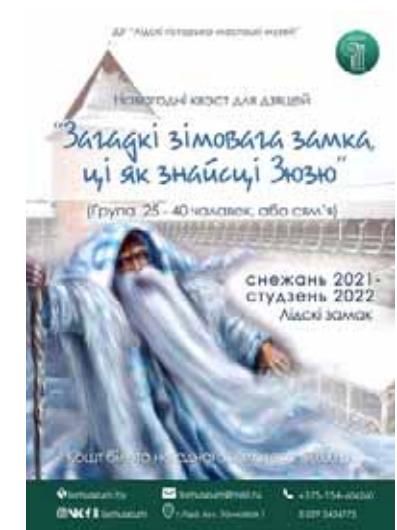

Наталля Парахневіч адзначае, што беларускага каларыту на кірмашы-выставе магло бы быць яшчэ болей, каб яе наведвалі замежныя турысты, якіх цяпер у Беларусі практычна няма. Но майстры імкнуліся большы шырокі прадстаўляць унікальныя мясцовыя традыцыі, каб зацікавіць замежнікаў. Але і ў цяперашнім сітуаціі "Чароўны млын" паспяхова выконвае сваю функцыю: задавальняе попыт на вырабы мастакоў і расмеснікаў і стварае для наведнікаў паспраўднаму святочны настрой.

Паводле СMI.

Навагодні квэст "Загадкі зімовай замка, ці як знайсці Зюзю"

Кошт квітка - 10 руб.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.

Выдавец: Установа інфармаціі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісаны да друку 20.12.2021 г. у 17.00. Замова № 3153.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,88 руб., 3 мес.- 8,64 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

* Ежы Путрамант кінуў вайсковую школу падхарунжых, куды яго адправіў вучыцца бацька, палкоўнік польскага войска, і ехаў дадому з пачуццём віны перад роднымі.

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снегня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармаціі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўгіна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: sejlawicz@gmail.com, kajety@list.ru

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч,
Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка,
Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч,
Станіслаў Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://belkiosk.by/>